

Edwin Velzel

CEO PGGM

VAN NOABERSCHAP NAAR NABUURSCHAP

WAT MAROKKO ONS LEERT OVER ZORGEN VOOR ELKAAR

Soms helpt een reis omdat je iets ouds herontdekt, terwijl je dacht iets nieuws te gaan ontdekken. Dat was voor mij de waarde van de inspiratiereis met een groep zorgbestuurders naar Marokko.

Marokko is geen model dat wij kunnen kopiëren; daarvoor verschillen geschiedenis, economie en zorgsystemen te veel. Wel zet het land aan tot nadenken over de manier waarop wij zorg en ondersteuning hebben georganiseerd. Familie, buren en gemeenschap maken er nog nadrukkelijk deel uit van het dagelijks leven.

Tegelijk moeten we dat niet romantiseren. Veel van die gemeenschapszin ontstaat ook uit noodzaak. Als publieke voorzieningen beperkt zijn en langdurige zorg nauwelijks ontwikkeld is, dan is familie geen aanvulling op het systeem. Familie is dan vaak het systeem. Dat geeft warmte en nabijheid, maar kan ook zwaar drukken op schouders die toch al veel dragen.

Vroeger was niet alleen warm, het was ook hard

Die spanning kennen we in Nederland uit het noaberschap: geen nostalgisch streekwoord voor gezellig burencontact, maar een sociaal verband dat ontstond omdat mensen op elkaar waren aangewezen. Er was geen uitgewerkt stelsel van rechten, voorzieningen en professionals. Er was de gemeenschap. Die werkte door wederkerigheid en nabijheid. Maar wie niet paste, kon ook worden buitengesloten.

Nederland heeft na de Tweede Wereldoorlog een grote beschavingsstap gezet. De verzorgingsstaat maakte mensen minder afhankelijk van familie, buren of toevallig mededogen. Ouderdom, ziekte, armoede en beperking werden niet langer alleen een privézaak. Dat was winst. Maar onderweg werd de gemeenschap dunner, omdat we het gewone helpen steeds vaker gingen organiseren via rechten, indicaties en professionals.

Twee routes, hetzelfde kruispunt

Marokko vertrekt aan de andere kant. Daar is de gemeenschap nog sterker aanwezig en staat die tegelijk onder druk. Gezinnen worden kleiner: waar zeven kinderen vroeger niet uitzonderlijk waren, worden dat er nu vaak twee of drie. Kinderen trekken naar de stad of naar Europa. Vrouwen krijgen meer onderwijs en werk, maar blijven vaak primair verantwoordelijk voor zorg. Ouderen leven langer. De zorgvraag wordt zwaarder, terwijl de draagkracht van familie kleiner wordt.

“Een galerijflat is nog geen gemeenschap, een WhatsAppgroep nog geen nabuurschap.”

Zo ontstaat een kwetsbare overgangsfase. De oude verbanden worden losser, maar de nieuwe instituties zijn nog niet sterk genoeg. Nederland beweegt vanuit de andere kant naar hetzelfde kruispunt: sterke instituties, maar opnieuw op zoek naar gemeenschap. Marokko heeft nog sterke familieverbanden, maar zoekt naar institutionele versterking. Twee routes, dezelfde vraag: hoe organiseren we zorgzaam samenleven zonder mensen aan hun lot over te laten, maar ook zonder alles te professionaliseren?

Gemeenschap ontstaat niet vanzelf

De stad maakt dat scherp. Wie van het platteland naar Tanger trekt, neemt familiecultuur mee, maar verliest nabijheid. Mensen wonen dicht op elkaar, maar dat betekent nog niet dat ze dicht bij elkaar leven. Een galerijflat is nog geen gemeenschap, een WhatsAppgroep nog geen nabuurschap. Daarom is sociale infrastructuur zo belangrijk.

Sociale infrastructuur is geen luxe; ze vormt een voorwaarde voor gezondheid: plekken waar mensen elkaar ontmoeten, iemand die de buurt kent, een school, moskee, sportclub of buurthuis dat meer doet dan diensten leveren en ook verbinding mogelijk maakt. De vraag is hoe we solidariteit kunnen ondersteunen zonder haar dood te organiseren.

Ondersteunen zonder te verdringen

Daar ligt ook de waarschuwing. Als Marokko zorg en welzijn verder institutionaliseert, moet het familie en gemeenschap niet simpelweg vervangen door loketten. Maar als de overheid te veel blijft leunen op familie, worden vooral vrouwen, dochters, schoondochters en mensen met lage inkomens overvraagd. Dan wordt cultuur een excuus voor ongelijkheid.

De kunst is ondersteunen zonder te verdringen: met respijt zorg, dagopvang, thuiszorg, lokale centra en organisaties dichtbij. Dat geldt net zo goed voor Nederland. Ook bij ons mag gemeenschapskracht nooit een bezuinigingswoord worden. Zodra “zorg voor elkaar” betekent dat professionals verdwijnen en burgers het maar moeten oplossen, is de beweging verloren. De toekomst is betere samenwerking tussen professionele zorg, informele zorg en gemeenschappen. Professionals blijven nodig, juist voor wat complex en kwetsbaar is.

Waar gezondheid begint

Wat nemen we dan mee uit Marokko? Niet dat familie alles moet oplossen. Niet dat Nederland terug moet naar vroeger. Niet dat gemeenschap vanzelf ontstaat zodra de overheid een stap terugzet. De les is subtieler: zorgzaam samenleven begint niet bij systemen, maar systemen kunnen het wel mogelijk maken of kapotmaken. Rechten zonder nabijheid worden koud. Nabijheid zonder rechten wordt willekeurig. We hebben beide nodig.

De toekomst van zorg draait daarom niet om méér zorg. Het gaat om een samenleving waarin zorg minder vaak nodig is omdat mensen eerder worden gezien en gesteund en verbondenheid voelen. Dat begint bij de vraag die overal geldt: wie ziet mij, wie kent mij, en op wie kan ik terugvallen als het leven even niet meewerkt?

Dáár begint gezondheid. Niet alleen in de spreekkamer, ook aan de keukentafel, op straat, in de buurt, in de familie, op het werk. Of eenvoudiger gezegd: in het gewone leven. En daar moeten we opnieuw in investeren. ○